

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ**

Докорінні перетворення в усіх галузях суспільного виробництва зумовлюють зростання значущості соціальних та економічних знань, які є одним із найважливіших чинників формування життєвих і професійних орієнтирів особистості. Тому підготовка кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах має забезпечувати формування цілісної, взаємоузгодженої системи соціально-економічних знань та умінь учнів. На сучасному етапі загострюються суперечності між зростанням ролі соціально-економічних знань у професійній діяльності фахівців, зокрема сфери обслуговування, та нерозробленістю педагогічних умов їх засвоєння під час професійного навчання. Це окреслює проблему підвищення рівня соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Удосконалення підготовки кадрів для сфери обслуговування — одна з найважливіших умов підвищення соціальної ефективності та якості обслуговування населення, задоволення попиту споживачів. Професійно-технічні навчальні заклади мають значний досвід і здобутки у підготовці фахівців для даної галузі. Сфера обслуговування включає торгівлю, громадське харчування та галузі невиробничої сфери. Характерною особливістю працівників сфери обслуговування є те, що стосунки фахівця з користувачем послуг належать до кола професійних обов'язків і регламентуються як правовими, так і моральними нормами. Фахівець повинен бути готовим не лише до зміни професії, а й до зміни моделі своєї поведінки та професійного світогляду в нових умовах. Це забезпечує його професійну компетентність, мобільність і конкурентоспроможність, відповідність сучасним і перспективним вимогам ринку праці та суспільства, особливо в сфері обслуговування, яка доволі швидко змінюється.

У психолого-педагогічній літературі досліджено низку проблем у галузі вивчення соціально-економічних знань (М. Вачевський, В. Лагутін, Л. Новікова); особливості професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування (М. Агапова, Н. Вінник, М. Войнаренко, М. Лобур), методики викладання економічних дисциплін (О. Аксьонова, Г. Ковальчук, І. Балягіна), проблем формування знань із позицій економічних наук (Н. Голікова, В. Кушерець, Я. Радченко, Л. Хмелевська), філософії (Е. Герасимова, І. Долгоненко, А. Прокопенко, В. Петрушенко, С. Чмихнун), соціології (І. Городняк, В. Ніколаєнко, М. Наумова, Т. Петрушина, М. Юрій) та психології (С. Герасіна, І. Добренько, І. Матійків, Н. Пасічник). Дослідження останніх років переважно стосувалися питань формування економічних знань (П. Бойчук, А. Войнаровський, В. Загрий, В. Зайчук, Л. Новікова, Л. Чеботарьова), соціально-економічної культури майбутніх фахівців (А. Дзундза, Т. Єфременко, О. Каревіна). Незважаючи на вагомий результати цих досліджень, проблема формування соціально-економічних знань учнів ПТНЗ сфери обслуговування залишається малодослідженою, особливо у контексті їх практичного використання.

Мета статті: представити результати дослідження педагогічних умов формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування.

Соціально-економічні знання ми трактуємо як систему світоглядних уявлень про сутність соціально-економічних процесів, що сприяють формуванню усвідомленої професійно-економічної поведінки, мислення та взаємовідносин майбутнього фахівця. У такому контексті виникає питання про доцільність формування системних соціально-економічних знань учнів ПТНЗ і впровадження у навчальний процес спеціальних інтегрованих курсів [1].

На нашу думку рівень соціально-економічних знань учнів ПТНЗ сфери обслуговування покращиться, якщо забезпечити виконання педагогічних умов: професійна спрямованість соціально-економічних знань та максимальне врахування змісту професійної підготовки і

специфіки сфери обслуговування; інтеграція соціально-економічних знань у спеціальному проблемно-інтегративному курсі «Основи соціально-економічних знань», що передбачає як цілісне його вивчення, так і використання окремих тем під час вивчення інших дисциплін; варіативність методик навчання соціально-економічних знань.

Ми пропонуємо впровадження нового виду інтегрованих курсів, зокрема: тематично-проблемного інтегрованого курсу. Такий курс суттєво відрізняється від традиційного інтегрованого курсу, що формується як один навчальний предмет та однозначно передбачає вивчення лише в цілісності. Оскільки характеристики такого курсу виходять за межі відомих класифікацій, у дисертації запропоновано авторське визначення такого навчального курсу. Тематично-проблемний інтегрований курс – це інтегрований курс, який за змістом охоплює одну педагогічну проблему і структурується на основі інтеграції її провідних тем, що можуть вивчатися як окремо у різних навчальних дисциплінах, так і цілісно як один інтегрований курс. Виходячи з цього визначення, тематично-проблемний інтегрований курс за рахунок зовнішньої інтеграції може викладатися як цілісний навчальний предмет (спецкурс), а за рахунок внутрішньої інтеграції – його окремі теми можуть включатися в структуру інших навчальних предметів. У процесі навчання пропонується обирати один із варіантів: етапна методика викладання факультативного проблемно-тематичного інтегрованого курсу «Основи соціально-економічних знань», конкретні методики на основі окремих тем інтегрованого курсу, соціально-економічний практикум.

Під час формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів можна обирати один із описаних варіантів: етапна методика викладання проблемно-тематичного інтегрованого курсу «Основи соціально-економічних знань», конкретні методики на основі окремих інтегрованих тем курсу, соціально-економічний практикум. Виділено проблемні блоки соціального (визначення сучасних вимог до працівника сфери обслуговування, сприяння професійній орієнтації, економічній соціалізації та соціальній адаптації майбутніх фахівців до нового середовища професійної діяльності), економічного (формування економічної культури, освіти та виховання, соціально-економічної поведінки та мислення майбутніх фахівців сфери обслуговування) й особистісного спрямування (підвищення рівня задоволеністю професією, професійного самовизначення та мотивації, формування особистісних переконань і професійних інтересів).

У процесі підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування необхідно враховувати професійну специфіку соціально-економічних знань та їх інтегративну сутність [5]. Інтеграція соціально-економічних знань здійснюється за допомогою вибору методів системного аналізу, інтегративних методів і форм навчання, дії механізмів створення цілісної системи знань і способів діяльності.

Нами розроблено модель формування соціально-економічних знань, у якій відображено взаємозв'язок суб'єктивного, об'єктивного та предметного чинників: об'єктивний – визначає власне процес формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування; суб'єктивний – визначає сформованість соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування; предметний – моделює зміст навчального курсу та досягнуті результати. У моделі формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування виділено проблемні блоки соціального, економічного й особистісного спрямування. Цілісність формування соціально-економічних знань майбутніх фахівців сфери обслуговування забезпечують взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний.

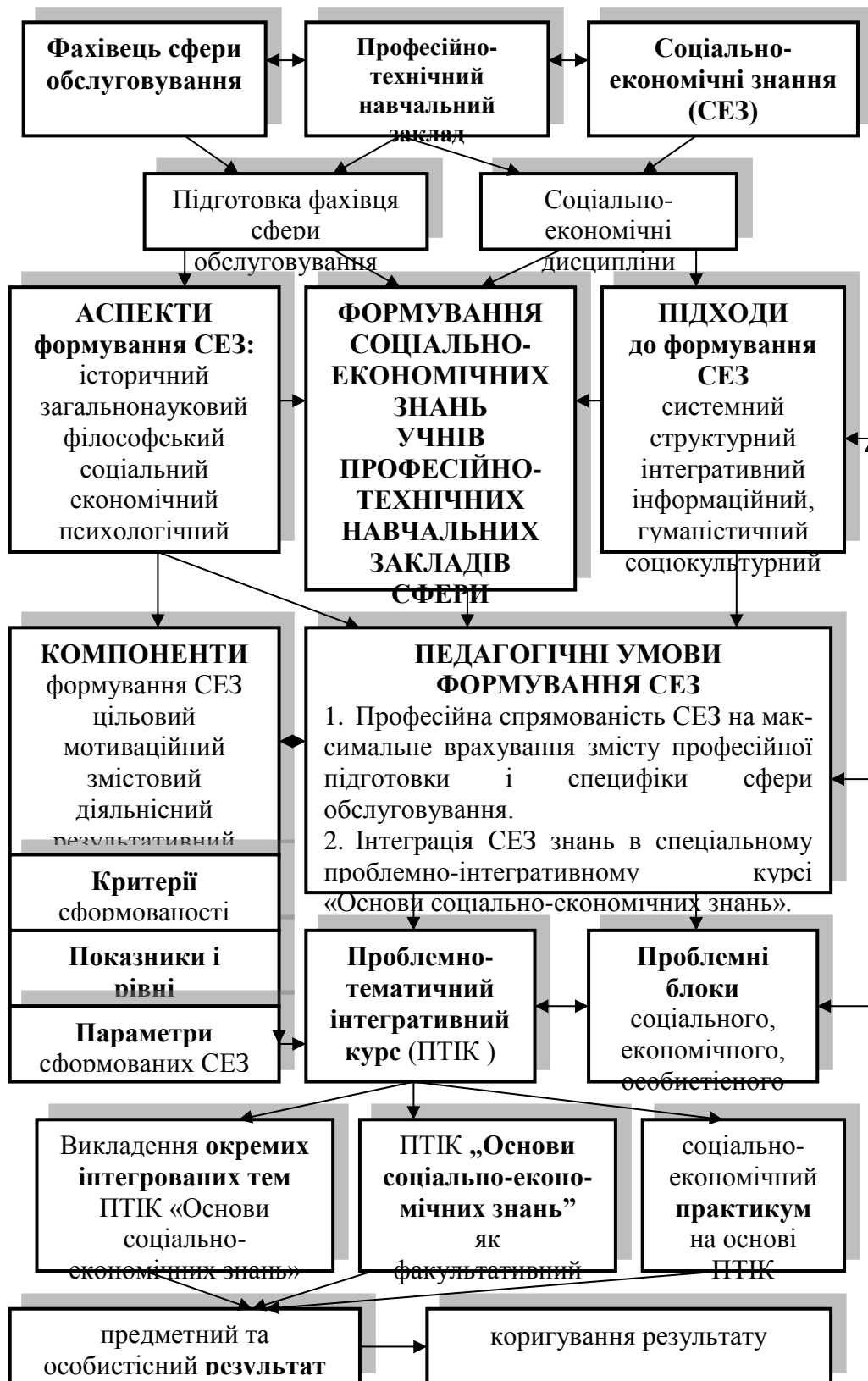

Рис. 1. Модель формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування

Під час експериментального дослідження формування соціально-економічних знань учнів ми враховували як предметний, так і особистісний результати. До особистісного результату належить: рівень професійного самовизначення учнів, мотивація або інтерес учнів, рівень сформованості соціально-економічної поведінки учнів [4]. Для перевірки цих показників використовувалися стандартизовані тести й опитувальники.

До предметного результату належить успішність із соціально-економічних дисциплін та якість засвоєння знань учнями. Здатність учнів до узагальнень і систематизації знань

перевірялася за допомогою ситуаційних завдань під час виробничого навчання та за результатами змагань у вигляді ділової гри. Усвідомленість знань визначалася розумінням характеру зв'язків між знаннями (розрізненням суттєвих і несуттєвих зв'язків, розумінням механізму становлення та прояву цих зв'язків, осмисленням основ засвоєних знань, розумінням способів застосування знань, розумінням принципів, які лежать в основі способів застосування тощо) для вирішення проблемних завдань під час теоретичного навчання. Оперативність знань, тобто готовність застосувати знання в схожих і варіативних ситуаціях, вимірювалася відношенням кількості випадків правильно застосованих учнем знань за визначений проміжок часу до кількості знань, які необхідно було застосувати (розробка практично спрямованих навчальних проектів). Повнота знань визначалася кількістю правильно даних відповідей під час тестування. Тести розроблялися на основі трактування соціально-економічних понять, освоєних учнем під час вивчення соціально-економічних дисциплін. Джерелом аналізу ґрунтовності соціально-економічних знань були комплексні роботи учнів, які проводилася через певні проміжки часу [2].

За результатами проведеного дослідження виявлено основні джерела набуття соціально-економічних знань; визначено чинники, що сприяють пристосуванню до ринкових умов; досліджено мотивацію здобуття учнями соціально-економічних знань; визначено умови, що впливають на формування соціально-економічних знань під час навчання, встановлено, що основним шляхом покращення соціально-економічних знань майбутніх фахівців сфери обслуговування є введення інтегрованих соціально-економічних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах.

Якісний і кількісний аналіз одержаних даних доводить переваги запропонованих підходів та ефективність моделі формування соціально-економічних знань учнів ПТНЗ сфери обслуговування. Припущення, що реалізація педагогічних умов позитивно впливає на рівень сформованості знань, виявилось правильним.

Результати дослідження можуть бути використані під час розробки державних стандартів професійно-технічної освіти, для подальшої розробки методичних матеріалів щодо навчання соціально-економічних дисциплін, для розробки програм, а також спецкурсів соціальних та економічних дисциплін.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування соціально-економічних знань майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах. Перспективними напрямками подальшого пошуку є дослідження інноваційних технологій формування соціально-економічної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Література:

1. Якимович О. Н. До проблеми соціально-економічної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. Н. Якимович // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. — Випуск 11 / редкол. : І. А. Зязюн та ін. — К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. — С. 146—150.
2. Якимович О. Н. Критерії й рівні сформованості соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування / О. Н. Якимович // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. — Випуск 26 / редкол. : І. А. Зязюн та ін. — К. ; Вінниця : Планер, 2010. — С. 100—106.
3. Якимович О. Н. Основні концептуальні підходи до формування соціально-економічних знань майбутніх фахівців / О. Н. Якимович // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. — Випуск 19 / редкол. : І. А. Зязюн та ін. — К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — С. 87—93.
4. Якимович О. Н. Соціально-економічне виховання молоді у процесі професійного навчання / О. Н. Якимович // Нові технології навчання. Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості : зб. наук. пр. — Вип. 60. — К. ; Вінниця : Корзун Д. Ю., 2009 — С. 204—208.
5. Якимович О. Н. Соціально-економічні знання і професійне самовизначення молоді / О. Н. Якимович // Нові технології навчання. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг : зб. наук. пр. — Вип. 48. — Ч. 1. — К. ; Вінниця : Едельвейс і К, 2007. — С. 311—315.

Стаття присвячена дослідженню формування соціально-економічних знань учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування. У роботі розглядаються особливості професійної підготовки

майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: професійно-технічні навчальні заклади, сфера обслуговування, соціально-економічні знання, педагогічні умови, економічна поведінка, інтегрований навчальний курс.

Стаття посвячена дослідженню формування соціально-економічних знань учасників професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування. В роботі розглядаються особливості професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування в професійно-технічних навчальних закладах.

Ключевые слова: професійно-технічні навчальні заклади, сфера обслуговування, соціально-економічні знання, педагогічні умови, економічне поведіння, інтегрований навчальний курс.

Dissertation work is sacred to research of forming socio-economic knowledge of students of vocational schools of the service sphere. The features of professional preparation of future specialists vocational schools of the service sphere are examined, socio-economic knowledge as component of professional preparation of students of vocational schools

Keywords: vocational schools of the service sphere, the service sphere , socio-economic knowledge, pedagogical terms, economic conduct, integrated educational course.